

BULGARIA

SPIS TREŚCI

1. Informacje ogólne o Bułgarii	2
1.1 Informacje geograficzne	2
1.3. Powszechnie święta narodowe i dni wolne od pracy	5
1.4. Telefony alarmowe i informacyjne	5
1.6. Adresy informacyjnych stron internetowych o Bułgarii w języku angielskim.....	7
2. Praca w Bułgarii.....	7
2.1. Podejmowanie pracy przez obywateli Polski w Bułgarii.....	7
2.1.1. Zasady dostępu obywateli Polski do bułgarskiego rynku pracy	7
2.1.2. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej w Bułgarii.....	9
2.2. Sposoby poszukiwania pracy w Bułgarii	10
2.2.1. Publiczne służby zatrudnienia.....	10
2.2.2. Europejskie Służby Zatrudnienia EURES	10
2.2.3. Niepubliczne agencje pośrednictwa pracy	10
2.2.4. Prasa	10
2.2.5. Inne sposoby poszukiwania pracy.....	11
2.3. Warunki pracy	11
2.3.1. Rodzaje umów o pracę	11
2.3.2. Czas pracy	13
2.3.3. Urlop wypoczynkowy	13
2.3.4. Wynagrodzenie za pracę	13
2.4. Podatki	14
2.4.1. Podatek dochodowy od osób fizycznych	14
2.4.2. Podatek VAT.....	14
2.4.3. Inne podatki i opłaty lokalne.....	15
2.5. Zabezpieczenie społeczne	15
2.5.1. Świadczenia z ubezpieczeń społecznych - beneficjenci i warunki uzyskania	15
2.5.1.1. Emerytura.....	16
2.5.1.2. Świadczenia na wypadek choroby	18
2.5.1.3. Świadczenia z tytułu macierzyństwa	19
2.5.1.4. Renta z tytułu niezdolności do pracy	20
2.5.2. Inne świadczenia socjalne - beneficjenci i warunki uzyskania.....	22
2.5.2.1. Świadczenia rodzinne	22
2.5.2.2. Świadczenia z tytułu bezrobocia.....	23
3. Warunki życia	24
3.1. Zakwaterowanie	24
3.2. Prawo jazdy	25
https://polakzagranica.msz.gov.pl/Republika,Bulgarii,BGR.html	25
3.3. System edukacji w Bułgarii	25
3.4. Uznawalność dyplomów i kwalifikacji dla celów zawodowych	26
3.5. Kursy języka narodowego.....	27
3.6. System opieki zdrowotnej w Bułgarii	27
3.6.1. Ogólne zasady dostępu do usług medycznych w Bułgarii.....	28
3.6.2. Ubezpieczenie zdrowotne	29
3.7. Adresy stron internetowych zawierających więcej informacji z powyższego zakresu.....	29

1. Informacje ogólne o Bułgarii

1.1 Informacje geograficzne

Bułgaria, Republika Bułgarii (България, Република България) - jest europejskim państwem leżącym nad Morzem Czarnym, w północno-wschodniej części Półwyspu Bałkańskiego. Kraj ten ma powierzchnię 110 879 tys. km² i graniczy na północy z Rumunią (608 km), na zachodzie z Serbią i Macedonią (148 km), zaś na południu z Grecją (494 km) i Turcją (240 km).

Około 60% powierzchni Bułgarii zajmują góry i wyżyny: Bałkany, Sredna Gora, Riła, Pirin, Rodopy. W górach Riła znajduje się najwyższy szczyt kraju, Musala (2925 m n.p.m.). W środkowej części znajdują się kotliny tektoniczne: Sofijska i Kazanłycka. Na północy rozciąga się lessowa Wyżyna Naddunajska, przechodząca ku wschodowi w Wyżynę Dobrudży. Krajobraz geograficzny Bułgarii dopełnia - rozciągająca się pomiędzy Rodopami a Sredną Górą - Nizina Górnotracka. Wybrzeże jest na ogół skaliste.

Klimat Bułgarii jest umiarkowany ciepły, kontynentalny, suchy, nad morzem podzwrotnikowy, wilgotniejszy. W górach występuje piętrowość klimatyczna. Średnia temperatura powietrza w styczniu wynosi od -6°C (w terenach górskich), -3°C (w centralnej części kraju) do 2°C (na południu kraju), w lipcu odpowiednio od 18°C, 23°C i 25°C. Średnia suma roczna opadów od 450 mm na północy, do 1200 mm w terenach górskich. Średnia temperatura powietrza i średnia suma opadów w stolicy kraju Sofii wynoszą: w styczniu -2°C i 42 mm, w lipcu 22°C i 60 mm.

Sieć rzeczna jest dobrze rozwinięta i wykorzystywana do irygacji, transportu oraz produkcji energii elektrycznej. Główne rzeki Bułgarii to Dunaj z dopływami Łom, Ogosta, Iskryj, Osym, Janta, Marica z Tundżą, Arda, Kamczyją oraz Struma i Mesta. Nieliczne jeziora położone są głównie wzdłuż wybrzeża. W szacie roślinnej dominują lasy dębowo-bukowe, pokrywające około jednej trzeciej powierzchni kraju. W górach występują lasy bukowo-jodłowe, świerkowe oraz kosodrzewina i hale.

Zasoby naturalne:

Bułgaria nie posiada znaczących zasobów surowców mineralnych. Do podstawowych kopalin zalicza się węgiel brunatny i lignity, wydobywane w zagłębieniach Wschodniomarickim, Pernickim i Bobowdolskim, rudy cynku i ołowiu w Rodopach, miedź i sól kamienną. Występują również niewielkie ilości rud żelaza, węgla kamiennego i ropy naftowej, pokrywające tylko częściowo zapotrzebowanie surowcowe tego kraju. Jednym z ważniejszych surowców jest drewno. Bułgaria posiada także dobrze rozwinięte rybołówstwo.¹

Strefa czasowa:

W Bułgarii od końca marca do początku października obowiązuje czas letni: GMT (uniwersalny czas letni) + 1 godz.; natomiast w pozostałym okresie czas zimowy: GMT +2 godz. W stosunku do czasu obowiązującego w Polsce zegary w Bułgarii wskazują zawsze jedną godzinę później, dlatego wjeżdżając na teren tego kraju, zawsze przestawiamy zegarek o jedną godzinę do przodu (np. z 13.00 na 14.00).

1.2. Cechy charakterystyczne Bułgarii

Liczba ludności Republiki Bułgarii na 01.01.2017 r. wynosi 7 101 859 osób,² z czego 72,9 proc. - w miastach. 48,6 proc. ludności stanowią mężczyźni, a 51,4 proc. - kobiety. W wieku produkcyjnym jest 61,8 proc. ludności. Siedem miast ma ponad 100 tys. mieszkańców to: Sofia, Płowdiw, Warna, Burgas, Ruse, Stara Zagora i Plewen. Mieszka w nich 34 proc. ludności Bułgarii. Oficjalnie w stolicy kraju Sofii żyje 1,30 mln osób (2012 r.), ale ocenia się, że w rzeczywistości to ok. 2 mln. Dokładnych

¹ BUŁGARIA. Przewodnik dla przedsiębiorców. UNIDO, Wyd. V, W-wa 2006

² <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00001>

statystyk nie ma ze względu na zniesiony obowiązek meldunkowy.³ Średnia gęstość zaludnienia wynosi obecnie 68osób/km². Najgęściej zaludniona jest Kotlina Sofijska, powyżej 160 osób/km² oraz Nizina Tracka i centralna część Wyżyny Naddunajskiej.

Bułgaria jest krajem o wysokim stopniu urbanizacji. Około 69 % populacji mieszka w miastach. Największe miasta Bułgarii:

Lp.	Miasto	Liczba mieszkańców
1.	Sofia - stolica	1 179 000
2.	Płowdiw	340 000
3.	Warna	312 000
4.	Burgas	197 000
5.	Ruse	153 000
6.	Stara Zagora	143 000
7.	Plewen	116 000
8.	Sliwen	94 000
9.	Dobricz	93 000
10.	Szumen	86 000

Język bułgarski jest oficjalnym językiem w Bułgarii. Językiem urzędowym, będącym jednocześnie językiem ojczystym zdecydowanej większości Bułgarów jest bułgarski, zapisywany cyrylicą. Część Bułgarów zna ze szkoły język rosyjski lub francuski. Młodzież oraz pracownicy sektora turystycznego i handlu często znają angielski, zaś nad Morzem Czarnym, z uwagi na często tam goszczących niemieckich turystów, znany jest także niemiecki.

Bułgaria jest krajem zróżnicowanym etnicznie, chociaż zdecydowanie najliczniejszą grupą są Bułgarzy, stanowiący około 84 % populacji. Druga pod względem liczebności grupa to Turcy (ponad 9,3 %). Ponadto w kraju tym mieszkają również Romowie (4,7 %) oraz Macedończycy, a także Ormianie, Tatarzy i przedstawiciele innych narodowości. Podobnie wygląda kwestia wyznania. Obywatele wyznania prawosławnego stanowią 82,6 % ludności, muzułmanie około 12,2 %, a

³<https://bulgaria.trade.gov.pl/pl/o-kraju/1040,bulgarski-elementarz.html>

a obywatele wyznania rzymsko-katolickiego 0,6 %, protestanci 0,5%. Obywateli innych wyznań wśród mieszkańców Bułgarii jest około 4%.

Bułgaria jest członkiem organizacji międzynarodowych takich jak: Organizacji Narodów Zjednoczonych (od 1955), Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego - NATO (od 2004), Unii Europejskiej (od 2007).

Waluta Bułgarii: Obowiązującą walutą jest bułgarski lewa (BGL). Polskim groszom odpowiadają "stotinki" (100 stotinek = 1 BGL). W Bułgarii przyjęty jest system kasy emisyjnej, co oznacza obowiązywanie sztywnego kursu wymiany BGN na EUR (1 EUR=1,95583 BGN)⁴. Akceptowane są wszystkie popularne karty kredytowe. W sklepach akceptujących karty opłaca się płacić kartami VISA i MasterCard. W bankomatatach natomiast zazwyczaj najkorzystniej wypłacać gotówkę kartami Maestro lub VISA Electron.

Ustrój polityczny

W Europie Środkowej i Wschodniej, zmiany polityczne doprowadziły w roku 1989 do pokojowego ustąpienia, pod wpływem nacisków, wieloletniego komunistycznego przywódcy Bułgarii, Teodora Żiwkowa. Tym samym Bułgaria wkroczyła na drogę rozwoju demokratycznego. Pierwsze wolne wybory parlamentarne odbyły się w czerwcu 1990 roku. Wygrała je demokratyczna opozycja. Bułgaria jako pierwsza wśród krajów Europy Środkowo-Wschodniej uchwaliła i wprowadziła w życie nową, niekomunistyczną, opartą na liberalno-demokratycznych zasadach konstytucję.

Bułgaria jest republiką demokratyczną, której ustrój oparty jest na konstytucji przyjętej przez Wielkie Zgromadzenie Narodowe 12 lipca 1991 roku.

Podział administracyjny

Terytorium Bułgarii podzielone jest na 278 gmin obejmujących 28 prowincji (oblast(i) – област(и)). Władzę w gminach sprawują rady gminne, które są podstawowym elementem władzy samorządowej. W ich gestii znajduje się określanie kierunków rozwoju gminy.

Prowincje są jednostkami administracji terytorialnej zarządzanymi przez gubernatorów, którzy mają za zadanie wdrażanie polityki regionalnej rządu na podlegającym im terenie. Gubernatorzy, wraz z administracją regionalną zarządzają prowincjami korzystając ze środków pochodzących z budżetu centralnego. Gubernatorowie mianowani są przez Radę Ministrów.

Ponadto, dla celów planowania gospodarczego - w tym wykorzystania funduszy Unii Europejskiej, prowincje zostały w programach rządowych zgrupowane w sześć następujących regionów:

1. Region Północno-Zachodni, w skład którego wchodzi prowincje: Widin, Wraca, Montana;
2. Region Północno-Centralny, prowincje: Weliko Tyrnowo, Gabrowo, Łowecz, Plewen, Ruse;
3. Region Północno-Wschodni, prowincje: Dobricz, Szumen, Warna, Razgrad, Silistra, Tyrgowiszte;
4. Region Południowo-Zachodni, prowincje: miasto Sofia, Sofia-region, Błagojewgrad, Kiustendil, Pernik;
5. Region Południowo-Centralny, prowincje: Pazardżik, Płowdiw, Smoljan, Kyrdżali, Stara Zagora, Chaskowo;
6. Region Południowo-Wschodni, prowincje: Burgas, Sliwen, Jambol.

Gospodarka

Do najważniejszych sektorów bułgarskiej gospodarki w 2015 r. należały: przemysł (23 %), handel hurtowy i detaliczny, transport, usługi związane z zakwaterowaniem i usługi gastronomiczne (21 %)

⁴<https://bulgaria.trade.gov.pl/pl/gospodarka/1041,co-warto-wiedziec-o-gospodarce.html>

oraz działalność związana z administracją publiczną, obronnością, edukacją, ochroną zdrowia i pracą społeczną (14,5 %).

Główne rynki eksportowe dla bułgarskiej gospodarki to Niemcy, Włochy i Turcja, a w przypadku importu – Niemcy, Rosja i Włochy.⁵

1.3. Powszechne święta narodowe i dni wolne od pracy

Święta państwowe, ustawowo wolne od pracy, to:

Data	Święta państwowe	Bułgarska nazwa
1 stycznia	Nowy Rok	Нова година (nowa godina)
3 marca	Święto Odzyskania Niepodległości	Национален празник (nacionalen praznik)
Święto ruchome	Wielkanoc (wg. kalendarza gregoriańskiego)	Великден (Welikden)
1 maja	Święto Pracy	Ден на труда (den na truda)
24 maja	Święto Piśmiennictwa Słowiańskiego i Kultury	Ден на славянската писменност и култура (den na slawjanskata pismennost i kultura)
6 września	Dzień Jedności Narodowej	Ден на съединението на България (den na syedinenieto na Bulgaria)
22 września	Dzień Niepodległości	Ден на независимостта (den na nezawisimostta)
1 listopada	Dzień Budzicieli Narodu	Ден на народните будители (den na narodnite buditeli)
24, 25, 26 grudnia	Boże Narodzenie	Коледа (koleda)

1.4. Telefony alarmowe i informacyjne

Numer kierunkowy do Bułgarii to 00359 z telefonu stacjonarnego, +359 z telefonu komórkowego

Ważne telefony w Bułgarii:

⁵ https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/bulgaria_pl#dates-presidencies

Europejski numer alarmowy funkcjonujący na terenie całej UE. Sytuacje zagrożenia zdrowia, życia lub mienia - 112

Policja - 166

Pogotowie ratunkowe - 150

Straż pożarna - 160

Pomoc drogowa - 145

Informacja telefoniczna - 11800

Taxi- 973 21 21 (Supertrans), 9 12 80 (Express)

Informacja na lotnisku- 937 22 11

Informacja autobusowa- 0900 21 000

Informacja kolejowa- 932 33 46

Wypożyczalnia samochodów:

- www.choice-rent.com/

1.5. Adresy polskich placówek dyplomatycznych

AMBASADA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W SOFII

Ambasador: Krzysztof Krajewski

Bułgaria, Sofia, Chan Krum 46, 1000

Tel: +359 2 902 34 00

Tel dyżurny: +359 884 688 510

Fax: +359 2 987 29 39

Email: sofia.amb.sekretariat@msz.gov.pl

WWW: <http://www.sofia.msz.gov.pl>

WYDZIAŁ KONSULARNY AMBASADY RP

Wydział Konsularny

tel/fax.: (+359 2) 9818545;

e-mail: sofia.amb.wk@msz.gov.pl

Przyjęcia interesantów:

poniedziałek, wtorek, środa, piątek 9.00-13.00

czwartek: dzień bez przyjęć

Telefon komórkowy konsula dyżurnego

(po godzinach pracy, tylko w sytuacjach kryzysowych i nieszczęśliwych wypadków)

+ 359 884 688 510

e-mail konsula dyżurnego: sofia.wk.dyżurny@msz.gov.pl

WYDZIAŁ PROMOCJI HANDLU I INWESTYCJI AMBASADY RP

Adres: ul. Bitola 6, Sofia, BG

Telefon: +359 2 869-11-25, 869-11-50

fax: +359 2 869-11-29

www.sofia.trade.gov.pl

e-mail: sofia@trade.gov.pl

INSTYTUT POLSKI W SOFII

Instytut Polski w Sofii

Adres: ul. Weslec 12, 1000 Sofia, BG

Telefon: +359 2 981 09 07, +359 2 987 21 59

Fax: +359 2 981 57 44
<http://instytutpolski.org/?lang=pl>
e-mail: sofia@instytutpolski.org
Facebook: Instytut.Polski.w.Sofia
Twitter: @PLISofia

1.6. Adresy informacyjnych stron internetowych o Bułgarii w języku angielskim

<http://www.mfa.bg> - strona Ministerstwa Spraw Zagranicznych Bułgarii
<http://bnr.bg> - BNR Radio Bulgaria, wiadomości z kraju i ze świata
<http://vremeto.v.bg/c/index.pl%3Fplace=15&action=real&lang=eng.html> - prognoza pogody
<http://www.bulgarianproperties.com> - portal dotyczący zakupu/ wynajmu nieruchomości na rynku bułgarskim

1.7. Adresy stron internetowych zawierających więcej informacji z powyższego zakresu

http://www.sofia.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/sprawy_prawne/
<http://instytutpolski.org/?lang=pl> Instytut Polski Sofia
<http://www.bikpolska.pl/> Bułgarski Instytut Kultury
pl.wikipedia.org/wiki/Bułgaria
<https://polakzagranica.msz.gov.pl/Republika,Bulgarii,BGR.html>

2. Praca w Bułgarii

2.1. Podejmowanie pracy przez obywateli Polski w Bułgarii

2.1.1. Zasady dostępu obywateli Polski do bułgarskiego rynku pracy

Obywatele polscy korzystają z prawa do swobodnego przepływu osób w ramach Unii Europejskiej/Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Od 1 stycznia 2007 r. obywatele polscy mogą wjeżdżać i przebywać na terytorium Republiki Bułgarii przez 90 dni w ciągu 6 miesięcy, licząc od dnia pierwszego wjazdu, oraz przejeżdżać tranzytem przez terytorium Republiki Bułgarii na podstawie ważnych paszportów lub dowodów osobistych. Ograniczenia swobodnego przemieszczania się i pobytu mogą mieć miejsce jedynie w przypadkach zagrażających polityce bezpieczeństwa państwa i zdrowiu publicznemu.

Nie jest wymagane pełnomocnictwo rodziców małoletniego podróżującego z osobą trzecią. Doradzane jest jednak sporządzanie tego rodzaju dokumentu, który często przydaje się w przypadkach losowych np. choroby, nagłej potrzeby interwencji chirurgicznej, konieczności podpisania zgody na wystawienie paszportu tymczasowego w zamian zagubionego dokumentu tożsamości itp. Pełnomocnictwo powinno zawierać standardowe dane: imię, nazwisko, seria i nr dowodu osobistego rodziców/opiekunów prawnych, dziecka i osoby, pod której opieką będzie się znajdować dziecko. Dokument może być w języku polskim. Jest on bardzo przydatny w razie kontroli policji lub wizyty w placówce medycznej. Ważne jest również posiadanie karty EKUZ lub ubezpieczenia medycznego. Ponadto do podróży zagranicznych małoletnie dziecko powinno posiadać ważny dowód osobisty albo paszport.

Pobyt powyżej 90 dni. O warunkach przyznania obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej pozwoleń na pobyt, którzy nie są pracownikami najemnymi lub osobami pracującymi na własny rachunek na terytorium Republiki Bułgarii przez okres dłuższy niż 3 miesiące reguluje Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG oraz bułgarskie

regulacje prawne (Ustawa o Cudzoziemcach z dnia 05.07.1999 r. Dz. U. z dnia 23.12.1998 r. z późn. zm. i Ustawa o bułgarskich dokumentach tożsamości z dnia 05.07.1999 Dz.U. z dnia 11.08.1998 r. z późn. zm.).

Obywatele RP, którzy nie są pracownikami najemnymi lub osobami pracującymi na własny rachunek na terytorium Republiki Bułgarii, posiadają prawo pobytu na terytorium tego kraju przez okres dłuższy niż 3 miesiące, jeżeli:

- posiadają wystarczające zasoby dla siebie i członków ich rodziny, aby nie stanowić obciążenia dla systemu pomocy społecznej Republiki Bułgarii w okresie pobytu, oraz są objęci pełnym ubezpieczeniem zdrowotnym w Republice Bułgarii; lub
- są zapisani do instytucji prywatnej lub publicznej, uznanej lub finansowanej przez Republikę Bułgarii na podstawie przepisów prawnych lub praktyki administracyjnej, zasadniczo w celu odbycia studiów, włącznie z kształceniem zawodowym; oraz
- są objęci pełnym ubezpieczeniem zdrowotnym w Republice Bułgarii i zapewnią odpowiednią władzę krajową, za pomocą oświadczenia lub innego równoważnego środka według własnego wyboru, że posiadają wystarczające zasoby dla siebie i członków rodziny, aby nie stanowić obciążenia dla systemu pomocy społecznej Republiki Bułgarii w okresie ich pobytu; lub
- są członkami rodziny towarzyszącymi lub dołączającymi do obywatela Republiki Bułgarii, który spełnia warunki określone w powyższych punktach, bądź są pracownikami najemnymi lub osobami pracującymi na własny rachunek w Republice Bułgarii.

Aby uzyskać zezwolenie na pobyt stały na terytorium Republiki Bułgarii, obywatel RP musi przedstawić następujące dokumenty w odpowiedniej jednostce administracyjnej:

- wypełniony formularz wniosku;
- dokument potwierdzający opłacenie opłaty administracyjnej (5 lewa);
- ważny dokument tożsamości lub paszport;
- dokument potwierdzający miejsca zamieszkania na okres pobytu w Bułgarii;
- ubezpieczenie zdrowotne pokrywające okres pobytu w Bułgarii;

Obywatele RP przebywający na terytorium Republiki Bułgarii w celu odbycia studiów muszą przedstawić dokument potwierdzający przyjęcie na studia.

Obywatele RP będącymi członkami rodziny towarzyszącej lub dołączający do obywatela Republiki Bułgarii muszą przedstawić dokument potwierdzający stały związek z obywatelem tego kraju⁶.

Adresy instytucji wydającej kartę pobytu -

http://www.sofia.ms.gov.pl/pl/informacje_konsularne/inne_informacje_konsularne/zezwolenienapobytwrb/

Poszukując zatrudnienia bądź korzystając z praw wynikających z Ustawy o Promocji Zatrudnienia, poszukujący zatrudnienia są zobowiązani do okazania dyplomu ukończenia szkoły, zaświadczenia o szkoleniu zawodowym, a także dokumentów potwierdzających doświadczenie zawodowe. Wszystkie dokumenty, o których mowa muszą być poświadczone przez organy wydające. Poszukujący zatrudnienia muszą wypełnić formularz rejestracji w języku bułgarskim. Formularz może być udostępniony w języku angielskim, francuskim lub niemieckim w celu dokładnego zapoznania się z jego treścią.

Poszukujący zatrudnienia mogą otrzymać zaświadczenie zawierające informacje o okresie, w którym osoba była zarejestrowana jako poszukujący zatrudnienia w bułgarskim urzędzie pracy.

⁶http://www.sofia.ms.gov.pl/pl/informacje_konsularne/inne_informacje_konsularne/zezwolenienapobytwrb/

2.1.2. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej w Bułgarii

Założenie działalności gospodarczej w Bułgarii⁷

Od 1 stycznia 2007 r. Bułgaria stała się członkiem Unii Europejskiej, dzięki czemu Polacy uzyskali prawo do swobody prowadzenia działalności gospodarczej w tym kraju na takich samych zasadach jak Bułgarzy.

Choć obecnie w Bułgarii nie ma wielu polskich przedsiębiorców, to coraz więcej osób interesuje się tym rynkiem, ze względu na korzystne przepisy podatkowe (liniowe, 10-procentowe stawki PIT i CIT) oraz niskie koszty pracy. Ponadto warto podkreślić, że państwo to przyjęło stały kurs swojej waluty w stosunku do euro, a formy organizacyjnoprawne działalności biznesowej są podobne do stosowanych w Polsce. Natomiast niekorzystnie na wizerunek Bułgarii wpływa relatywnie wysoka inflacja oraz znaczne rozmiary szarej strefy. Mimo to bułgarsko-polska współpraca gospodarcza rozwija się pomyślnie, o czym świadczą rosnące obroty handlowe, jak również zainteresowanie Bułgarów wyjazdami turystycznymi do Polski. Jednak najbardziej cieszy coraz większa aktywność eksportowa małych i średnich firm, które oddziałują na zmianę struktury polskiego eksportu do Bułgarii. Wszystko to przekonuje, że mały rynek tego państwa, które zamieszkuje ponad 7 mln ludzi, może być również interesujący dla polskich inwestorów.

Formy prowadzenia działalności

Polacy mogą założyć działalność gospodarczą w Bułgarii w następujących formach:

- działalność jednoosobowa (ET – ednolichen targovets)
- spółka cywilna (grazhdansko druzhestvo)
- jawna (SD – sabiratelno druzhestvo)
- komandytowa (KD – komanditno druzhestvo)
- z ograniczoną odpowiedzialnością (OOD – druzhestvo s ogranicena otgovornost)
- akcyjna (AD - akcionerno druzhestvo)
- komandytowo-akcyjna (KDA – komanditno druzhestvo s akii)
- oddział (klon)
- przedstawicielstwo (predstavitelstvo).

Przydatne linki

Dalsze informacje można znaleźć m.in. pod następującymi

adresami: http://europa.eu/youreurope/business/start-grow/start-ups/index_pl.htm

<http://psc.egov.bg/en/home>

Ambasada RP w Sofii: www.sofia.polemb.net

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Sofii:

<http://sofia.trade.gov.pl/pl/>

Bułgarska Izba Przemysłowo-Handlowa: www.bcci.bg

Bułgarska Agencja ds. Inwestycji: <http://www.investbulgaria.com/>

Państwowa Agencja ds. Przychodów <http://www.nap.bg/>

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej <http://www.az.government.bg/>

⁷<https://www.biznes.gov.pl/przedsiębiorcy/biznes-w-europie/zasada-swobod-w-ue/warunki-zakladania-i-prowadzenia-firmy-w-ue/bulgaria>

Agencja ds. Zatrudnienia <http://www.az.government.bg/>

Portal Europa.eu - Bułgaria: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/bulgaria/index_pl.htm]

Współpraca gospodarcza:

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europa/stosunki_z_panstwami_europy/bulgaria;jsessionid=96EB83655F59795FD3AE55B2FCC8DEC7.cms2

2.2. Sposoby poszukiwania pracy w Bułgarii

2.2.1. Publiczne służby zatrudnienia

W Bułgarii Krajowa Agencja Zatrudnienia jest odpowiedzialna za wdrażanie polityki rządu dotyczącej promocji zatrudnienia. Krajowa Agencja Zatrudnienia składa się z 105 lokalnych urzędów pracy.

Główne funkcje Krajowej Agencji Zatrudnienia to m.in.:

- rejestracja bezrobotnych aktywnie poszukujących pracy,
- udział w rozwoju i wprowadzaniu programów skierowanych do grup bezrobotnych, którzy z różnych powodów mają trudności z odnalezieniem się na rynku pracy,
- realizacja projektów i programów w obszarze zatrudnienia, kwalifikacji zawodowych, szkoleń i integracji społecznej współfinansowanych przez Komisję Europejską,
- organizacja szkoleń podnoszących kwalifikacje i motywację bezrobotnych i pracujących,
- pośrednictwo w poszukiwaniu pracy przez obywateli Bułgarii za granicą i obcokrajowców w Bułgarii;
- analiza podaży i popytu na rynku pracy i przewidywanie możliwych zmian.

Po przyjeździe do Bułgarii obywatele Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Szwajcarii mogą zarejestrować się w lokalnych urzędach pracy i korzystać z bezpłatnych usług tych urzędów w celu znalezienia zatrudnienia (informacja, konsultacja, pośrednictwo pracy). Osoby rejestrujące się, powinny posiadać dokument potwierdzający pobyt w Bułgarii wraz z adresem zamieszkania w Bułgarii (dokument można uzyskać w biurze ds. imigracji w lokalnym posterunku policji), dokument tożsamości, dokumenty potwierdzające kwalifikacje zawodowe – wykształcenie i doświadczenie zawodowe).

Więcej informacji dostępnych jest na stronie internetowej (w języku bułgarskim):

www.az.government.bg lub telefonicznie +359 2 980 87 19

2.2.2. Europejskie Służby Zatrudnienia EURES

EURES w Bułgarii - na chwilę obecną w Bułgarii pracuje 11 doradców EURES. Dane personalne oraz dane kontaktowe znajdują się na Europejskim Portalu Mobilności Pracowników:

<https://ec.europa.eu/eures/eures-apps/um/page/public?lang=pl#/adviser/search/list?countryId=3>

2.2.3. Niepubliczne agencje pośrednictwa pracy

Informacje na temat możliwości podjęcia zatrudnienia w Bułgarii poprzez niepubliczne agencje pośrednictwa pracy można uzyskać telefonicznie pod numerem telefonu: +359 2 980 87 19

2.2.4. Prasa

Ogłoszenia o pracę drukuje lokalna prasa. Prasa krajowa także umieszcza ogłoszenia o dostępnych miejscach pracy, ale dotyczą one głównie wakatów w stolicy i większych miastach.

Capital Weekly www.capital.bg - tygodnik, j. bułgarski (Sofiya-Grad-Sofia)

Dnevnik www.dnevnik.bg- dziennik, j. bułgarski (Sofiya-Grad-Sofia)

Mont-press www.mont-press.com- tygodnik, j. bułgarski (Montana region)

Novinite.com www.novinite.com - dziennik j. angielski (Sofiya-Grad-Sofia)

Sega www.segabg.com - dziennik j. bułgarski (Sofiya-Grad-Sofia)

2.2.5. Inne sposoby poszukiwania pracy

Innym sposobem poszukiwania pracy jest przeglądanie portali internetowych dotyczących pośrednictwa pracy np.:

www.jobtiger.bg

www.jobs.bg

www.itjobs.bg www.rabota.bg

2.2.6. Ubieganie się o pracę - wymagane dokumenty

Ubiegający się o pracę są zobowiązani przygotować curriculum vitae (CV), aby przedstawić je przyszłemu pracodawcy. Jest to pierwszy krok aby znaleźć zatrudnienie. CV przedstawia umiejętności kandydata, kwalifikacje, doświadczenie i zainteresowania. Stosowane są różne wzory CV, w tym również CV EUROPASS polecany przez Komisję Europejską. Wzory CV EUROPASS można znaleźć na portalu EUROPASS -<http://europass.cedefop.europa.eu>

Poza CV pracodawcy często życzą sobie podanie o pracę i/lub list motywacyjny. List motywacyjny dotyczy czynników motywacyjnych dołączenia do zespołu pracowników danego przedsiębiorstwa przez aplikującego o pracę. Podanie o pracę natomiast ma standardową formę, formularz dostępny jest na stronie internetowej bułgarskiej Krajowej Agencji Zatrudnienia.

Pozostałe dokumenty to świadectwo ukończenia szkoły/ dyplomy, zaświadczenia o szkoleniach, stażu pracy, świadectwo o niekaralności, zaświadczenie lekarskie. Ważne by na rozmowę kwalifikacyjną z pracodawcą zabrać ze sobą CV, dokumenty potwierdzające kwalifikacje oraz rekomendacje od poprzednich pracodawców.

2.3. Warunki pracy

2.3.1. Rodzaje umów o pracę

W Bułgarii podobnie jak w Polsce pracownicy zatrudniani są na podstawie umowy o pracę.

Przed przystąpieniem pracownika do pracy należy zawiadomić Agencję ds. przychodów /NAP – Nacjonalna Agencja <http://www.nap.bg>

Pracodawca zobowiązany jest co miesiąc od wynagrodzenia brutto naliczać i odprowadzać składki na ubezpieczenia emerytalne, zdrowotne i fund. wypadków oraz potrącać pracownikom odpowiednie, ustalone co roku w budżecie państwa składki emerytalne i zdrowotne i wszystkie kwoty odprowadzać do Agencji ds. przychodów - NAP. Pracodawca zobowiązany jest co miesiąc naliczać i odprowadzać od wynagrodzenia brutto składki na ubezpieczenia emerytalne, zdrowotne oraz potrącać pracownikom odpowiednie, ustalone co roku w budżecie państwa składki emerytalne i zdrowotne i wszystkie kwoty odprowadzać do Agencji ds. przychodów - NAP.

Składka pracodawcy na ubezpieczenie społeczne obejmuje:

- składkę emerytalną, która od wynagrodzeń osób urodzonych po 1960 r. wynosi 9,8 proc.
- składkę na dodatkowy fundusz emerytalny 2,8 proc.
- składkę zdrowotną 4,80 proc.
- składkę na fundusz wypadków i chorób od 0,5 – 1,1 proc. (w zależności od rodzaju wykonywanej pracy).

Pracownik opłaca, w jego imieniu pracodawca oblicza i odprowadza: 7,50 proc. plus 2,20 proc. na składkę emerytalną, 3,20 proc. składkę zdrowotną oraz podatek liniowy od wynagrodzeń w wysokości 10 proc., po pomniejszeniu kwoty brutto o potrącone składki.

Minimalne miesięczne wynagrodzenie na 01.01.2017 r. wynosi 460 BGN BGN, natomiast stawka godzinowa 2,61 BGN.⁸

Podstawowe przepisy regulujące sprawy zatrudnienia to:

- Kodeks Pracy,
- Ustawa o ubezpieczeniu zdrowotnym, opublikowana w Dzienniku Ustaw (Dyrżawen Westnik) nr 70 z 19.06.1998 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami;
- Kodeks ubezpieczenia społecznego opublikowany w Dzienniku Ustaw (Dyrżawen westnik) nr 110 z 17.12.,1999 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami;
- Ustawa o podatku od dochodów osób fizycznych, opublikowana w Dzienniku Ustaw (Dyrżawen Westnik) nr 95 z 24.11.2006 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami.

Przydatne linki dotyczące zatrudnienia, podatków i świadczeń to:

Państwowa Agencja ds. Przychodów <http://www.nap.bg>

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej <http://www.az.government.bg>

Agencja ds. Zatrudnienia <http://www.az.government.bg>

Część informacji zamieszczona jest również w języku angielskim.

W Bułgarii umowa o pracę zawierana jest między pracodawcą a pracownikiem, zawarta jest w formie pisemnej. Umowa o pracę definiuje miejsce pracy, stanowisko i charakter pracy; datę zawarcia umowy i datę wejścia w życie; czas trwania umowy; wymiar płatnego i bezpłatnego urlopu w skali roku; wysokość wynagrodzenia oraz wymiar godzin dnia bądź tygodnia pracy. W ciągu 3 dni od daty podpisania umowy pracodawca jest zobowiązany do pisemnego powiadomienia regionalnego oddziału urzędu skarbowego.

W przypadku, gdy stanowisko pracy wymaga sprawdzenia umiejętności pracownika bądź pracownik chce upewnić się, że praca ta jest dla niej/niego odpowiednia ostateczna umowa o pracę może być poprzedzona kontraktem na okres próbny (do 6 miesięcy). Kontrakt powinien wskazywać dla dobra której ze stron ustanawia się okres próbny. Jeśli brak jest wskazania przyjmuje się, że kontrakt został podpisany na okres próbny dla dobra obu stron. W takim przypadku umowa może być rozwiązana przez obie strony bez wcześniejszego wypowiedzenia. Umowa może wygasnąć bez wypowiedzenia za obustronną zgodą wyrażoną w formie pisemnej. Strona do której kierowana jest propozycja, jest zobowiązana do poinformowania drugiej strony o swym stanowisku w ciągu 7 dni od otrzymania oferty.

Jeśli pracownik chce zrezygnować z pracy może zerwać umowę o pracę, dając pracodawcy pisemne wypowiedzenie. Pracownik może w pisemnej formie rozwiązać umowę bez wypowiedzenia, jeśli nie jest w stanie wypełniać powierzonych obowiązków ze względów zdrowotnych, jeśli pracodawca spóźnia się z wypłaceniem wynagrodzenia, jeśli pracodawca wprowadza zmiany miejsca, charakteru, wynagrodzenia za pracę, za wyjątkiem sytuacji gdzie pracodawca ma prawo do wprowadzania takich zmian.

Więcej informacji, kodeks pracy na bułgarskim rynku pracy opublikowany na stronie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej - www.mlsp.government.bg

⁸ <https://wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/bulgaria>

2.3.2. Czas pracy

Normalny czas pracy dla pięciodniowego tygodnia pracy wynosi 40 godzin, a dla sześciodniowego tygodnia pracy 46 godzin. W kodeksie pracy sformułowana jest ogólna zasada, że praca w godzinach nadliczbowych jest zabroniona. Za pracę w godzinach nadliczbowych uważa się pracę wykonywaną na polecenie lub za wiedzą pracodawcy poza normalnymi godzinami pracy. Sprawy związane z pracą w godzinach nadliczbowych nadzoruje Inspektorat Pracy. Wyjątki od generalnej zasady zabraniającej pracy w godzinach nadliczbowych są związane z obronnością kraju, zwalczaniem skutków awarii przemysłowych itp.

Przyjmuje się, że praca w godzinach nadliczbowych stanowi wyjątkowy przypadek określony w Kodeksie Pracy.

Osoby poniżej 18 roku życia, kobiety ciężarne i matki z dziećmi poniżej 6 roku życia nie mogą podejmować pracy w godzinach nadliczbowych. Za pracę w nadgodzinach przysługuje dodatkowa płaca. Więcej informacji na stronie - www.mlsp.government.bg

2.3.3. Urlop wypoczynkowy

Pracownicy powinni wykorzystać urlop w roku, na który urlop został przyznany. Jeśli pracodawca wyraża zgodę, pracownik może przesunąć część urlopu na rok następny. W takim przypadku pracodawca musi upewnić się, że urlop zostanie wykorzystany do połowy lub końca czerwca następnego roku.

Pracownik nabywa prawo do płatnego urlopu po przepracowaniu 8 miesięcy. Długość podstawowego urlopu płatnego nie może być mniejsza, niż 20 dni. W trakcie urlopu macierzyńskiego, trwającego 315 dni, w tym obejmującego 45 dni przed urodzeniem dziecka, pracownicy przysługują zasiłek macierzyński w wysokości 90% wynagrodzenia, który jest wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Ponadto, Kodeks pracy przewiduje dodatkowy płatny urlop wychowawczy na wychowanie dziecka do ukończenia przez nie 2 lat. Na urlopie wychowawczym matce przysługuje zasiłek wychowawczy w wysokości płacy minimalnej, wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Te same prawa obowiązują w przypadku adopcji. Prawo przewiduje również urlop na okres czasowej niezdolności do pracy, w trakcie którego przysługuje świadczenie z funduszy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.⁹

2.3.4. Wynagrodzenie za pracę

W Bułgarii obowiązuje minimalna płaca miesięczna bądź godzinowa ustalana corocznie przez rząd. Wynagrodzenie jest zazwyczaj wypłacane miesięcznie. Mężczyźni i kobiety mają prawo do równego wynagrodzenia za tę samą bądź ekwiwalentną pracę. Suma wynagrodzenia składa się z podstawy wynagrodzenia i dodatków przewidzianych w Kodeksie Pracy. Płaca jest liczona na podstawie wymiaru czasu pracy bądź ilości pracy wykonanej. Wynagrodzenie za jednostkę pracy tzw. normę jest negocjowane i uzgadniane przez pracownika i pracodawcę. Jeśli pracownik osiąga gorsze wyniki pracy z powodów od niego niezależnych - ma prawo do pełnego wynagrodzenia; jeśli pracownik jest odpowiedzialny za zaniedbania - ma prawo do tylko do części wynagrodzenia za pracę którą w rzeczywistości wykonano. W przypadku przerwy w pracy nie spowodowanej winą pracownika ma prawo do pełnego wynagrodzenia; jeśli przerwa w pracy jest wynikiem działań pracownika, nie otrzymuje wynagrodzenia za ten czas.

Składki na ubezpieczenie społeczne i podatek dochodowy są potrącane miesięcznie z wynagrodzenia pracownika i przesyłane do Urzędu Skarbowego przez pracodawcę w imieniu pracownika. Przedstawiciele pewnych zawodów płacą składki na ubezpieczenie społeczne i podatek dochodowy bezpośrednio.

⁹ BUŁGARIA. Przewodnik dla przedsiębiorców. UNIDO, Wyd. V, W-wa 2006

Więcej informacji na stronie EUROSTAT lub Krajowego Instytutu Ubezpieczeń Społecznych - www.noi.bg.

2.4. Podatki

System podatkowy w Bułgarii

Na system podatkowy składają się:

1. Podatki ogólnokrajowe
2. Podatki miejscowe

Podatki ogólnokrajowe obejmują:

- a/ podatki bezpośrednie - od osób fizycznych i od przedsiębiorstw
- b/ podatki pośrednie – VAT i akcyzę

Podatki miejscowe obejmują:

- podatki od nieruchomości,
- podatki od spadków,
- podatki od darowizn,
- podatki od środków transportu,
- podatek drogowy.

Stawki podatkowe:

1. PIT liniowy 10%. Podatek od zysku firm CIT wynosi 10%, a w wielu rejonach o wysokim bezrobociu nawet 0%, co przy stosunkowo małej, jak na warunki europejskie średniej płacy na poziomie ok. 350EUR, wpływa na niskie koszty siły roboczej. Niska stawka podatku CIT ma zachęcić kapitał zagraniczny do inwestowania w Bułgarii. Podatek od odsetek z tytułu terminowych lokat bankowych wynosi 10%,

2. Podatek od dywidend – 5%. Podatek od dochodów kapitałowych: jest zróżnicowany i oscyluje w granicach 15%, w tym za leasing i faktoring.

3. VAT 20%, na usługi turystyczne 7%,

4. Podatek od nieruchomości zależy od podatkowej wyceny nieruchomości /niższa od rynkowej/, np. dla Sofii w wysokości 0,15%.

Bułgaria ma jedno z najniższych podatków w Europie.¹⁰

2.4.1. Podatek dochodowy od osób fizycznych

Od 1 stycznia 2008 roku wszystkie osoby fizyczne rozliczają się według jednej stawki podatkowej 10% od dochodu. 10% stawka od dochodu zastąpiła obowiązującą w latach ubiegłych progresywną skalę podatkową wynoszącą od 10% do 24% podatku od dochodu.

2.4.2. Podatek VAT

VAT - obecnie stawka podatku VAT wynosi 20% - szczegółowe informacje można znaleźć na stronie Ministerstwa Finansów - www.minfin.bg

Obniżona, 7-proc. stawka obejmuje wyszczególnione usługi hotelowe. Stawka 0-proc. dotyczy eksportu oraz specyficznych dostaw towarów. Z VAT wyłączone są: usługi finansowe, edukacyjne, ubezpieczeniowe, zdrowotne, dzierżawa budynków na cele mieszkalne oraz sprzedaż starych budynków.

¹⁰<https://bulgaria.trade.gov.pl/pl/podatki-cla/czego-wymaga-fiskus/1046,czego-wymaga-fiskus.html>

2.4.3. Inne podatki i opłaty lokalne

Inne podatki w Bułgarii to m.in.:

Więcej informacji na stronie: www.minfin.bg

Podatek dochodowy od przedsiębiorstw - w przeszłości stawka podatku dochodowego była zróżnicowana, w zależności od dochodu uzyskiwanego przez przedsiębiorstwo. Dla podmiotów o dochodzie do opodatkowania nie przekraczającym 50.000 BGN stawka była niższa. W ostatnich latach Bułgaria konsekwentnie wyrównuje i obniża stawki podatku dochodowego od przedsiębiorstw. Od 2002 roku obowiązuje jednolita stawka podatku dochodowego. W 2007 roku stawka podatku CIT została obniżona do poziomu 10 % .

Dywidendy - wypłacane bułgarskim osobom fizycznym są opodatkowane w wysokości 5% (redukcja z 7%).

Zyski kapitałowe - stanowią dochód przedsiębiorstwa i opodatkowane są na równi z innymi dochodami podatkiem dochodowym.

Ulgi podatkowe - Bułgaria oferuje szereg zachęt inwestycyjnych w postaci zwolnień od podatku dochodowego zachęcające do inwestycji w gminach o wysokiej stopie bezrobocia. Obejmują one m.in.: możliwość 100% zwolnienia z podatku dochodowego czy też zwolnienie z podatku dochodowego w wysokości 10% wartości inwestycji.

Podatek od nieruchomości - jednorazowy podatek od nieruchomości pobierany jest od każdej nieruchomości będącej przedmiotem nabycia praw własności. Obowiązek zapłaty powstaje z dniem podpisania aktu notarialnego. Podatek od nieruchomości wynosi od 2% do 4% wartości nieruchomości. O wysokości podatku decyduje Urząd Gminy, w obrębie którym znajduje się nieruchomość.

Coroczny podatek od nieruchomości - Właściciele nieruchomości obowiązani są płacić coroczny podatek od nieruchomości w wysokości 0,15 % do 0,3% ich wartości. O wysokości podatku decyduje Urząd Gminy w obrębie, której położona jest nieruchomość. Podatek powinien być zapłacony do 30 kwietnia każdego roku.

Ciekawostką jest to, że niektóre rodzaje działalności gospodarczej prowadzonej na małą skalę opodatkowane są podatkiem ryczałtowym. Jego wysokość związana jest często z wielkością posiadanych aktywów. Na przykład dla hoteli i moteli są to kwoty „od łóżka”, zaś dla lokali oferujących jedzenie i/lub działalność rozrywkową „od miejsca”. Z kolei przy ustalaniu wysokości podatku od działalności handlowej bierze się pod uwagę powierzchnię, rodzaj prowadzonej działalności oraz lokalizację.

2.5. Zabezpieczenie społeczne

2.5.1. Świadczenia z ubezpieczeń społecznych - beneficjenci i warunki uzyskania

Państwowe ubezpieczenie społeczne jest obowiązkowe dla wszystkich pracowników zatrudnionych w Bułgarii pracujących zarówno w podmiotach krajowych jak i zagranicznych. Ubezpieczenie obejmuje wszystkie rodzaje ryzyka. Przepisy dotyczące ubezpieczeń społecznych zapewniają następujące rodzaje ubezpieczeń i świadczeń:

- ogólne chorobowe,
- od wypadków przy pracy,
- od inwalidztwa,
- od chorób zawodowych,
- od bezrobocia,
- urlopy macierzyńskie,
- na starość i na wypadek śmierci,
- dodatkowe obowiązkowe emerytalne.

Wszyscy pracownicy obowiązkowo podlegają ubezpieczeniu, bez względu na to, czy są zatrudnieni na podstawie umowy o pracę, czy umowy cywilnej. W przypadku zatrudnienia na podstawie umowy

cywilnej pracodawca zobowiązany jest jedynie do ubezpieczenia od inwalidztwa spowodowanego chorobą, na starość i na wypadek śmierci. Jedynym wyjątkiem jest przypadek zatrudnienia na podstawie umowy cywilnej przewidującej wynagrodzenie miesięczne niższe od płacy minimalnej. Wysokość składek ubezpieczeniowych określa Ustawa o budżecie krajowym i ubezpieczeniach społecznych.

Państwowe ubezpieczenie społeczne zapewnia pomoc finansową w przypadkach chwilowej niezdolności do pracy spowodowanej chorobą, wypadkiem, ciążą, urodzeniem i wychowywaniem małego dziecka, kwarantanną, opieką nad chorym członkiem rodziny. Ponadto zapewnia wypłatę dodatków do wynagrodzenia w sytuacji zmiany stanowiska pracy związanej z ciążą i chwilowym obniżeniem zdolności do pracy, w przypadku, kiedy wynagrodzenie za pracę na nowym stanowisku jest niższe od poprzedniego, jak również emerytury i renty inwalidzkie oraz renty dla członków rodziny w przypadku śmierci osoby, która je utrzymywała i jednorazowy zasiłek po urodzeniu dziecka. W przypadku wypadków przy pracy pracodawcy zobowiązani są zwrócić kwoty świadczeń wypłacanych z powszechnego ubezpieczenia społecznego. Pracodawca musi zarejestrować pracownika podlegającego ubezpieczeniu obowiązkowemu w przeciągu 7 dni od momentu zatrudnienia. Oddziały, które nie są formalnie wydzielone nie dokonują samodzielnie rejestracji, a ich pracownicy rejestrowani są przez firmę macierzystą. W przypadku likwidacji, zmian organizacyjnych, czy fuzji na ubezpieczającym ciąży obowiązek poinformowania o zaistniałej sytuacji władz ubezpieczeniowych.

Przed przystąpieniem pracownika do pracy należy zawiadomić agencję ds. przychodów /NAP - Nacjonalna Agencja po Prihoditelink: www.nap.bg.

Ubezpieczenie społeczne obowiązuje od dnia rozpoczęcia pracy aż do momentu wygaśnięcia umowy o pracę.

Więcej informacji na stronach:

<http://www.nap.bg/en/>

www.en.nhif.bg

www.noi.bg

2.5.1.1. Emerytura

O państwową emeryturę można wystąpić po osiągnięciu ustawowego wieku emerytalnego oraz zgromadzeniu określonej liczby lat ubezpieczenia:

- mężczyźni są uprawnieni do emerytury po skończeniu 63 lat i 4 miesięcy i zgromadzeniu 37 lat i 4 miesięcy ubezpieczenia;
- kobiety są uprawnione do emerytury po skończeniu 60 lat i 4 miesięcy i zgromadzeniu 34 lat i 4 miesięcy ubezpieczenia;
- osoby, które nie zgromadziły wystarczających okresów ubezpieczenia, są uprawnione do emerytury po skończeniu 65 lat i 4 miesięcy, jeżeli osiągnęły 15 lat ubezpieczenia.

Od dnia 31 grudnia 2011 r. wymagany okres ubezpieczenia będzie zwiększany o 4 miesiące na każdy rok kalendarzowy aż do osiągnięcia 40 lat dla mężczyzn i 37 lat dla kobiet. Od dnia 31 grudnia 2011 r. wiek emerytalny będzie zwiększany o 4 miesiące na każdy rok kalendarzowy aż do osiągnięcia 63 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Od tego samego dnia również wiek emerytalny dla osób, które nie zgromadziły wymaganego okresu ubezpieczenia, zacznie się zwiększać o 4 miesiące na każdy rok kalendarzowy aż do osiągnięcia 67 lat.

W przypadku pracowników, w tym pracowników najemnych, okres ubezpieczenia to okres, w którym pracowali w pełnym wymiarze czasu pracy zgodnie z ustawowym wymiarem czasu pracy, jeżeli składki były opłacane i są należne od otrzymywanego wynagrodzenia, które nie może być niższe niż minimalny dochód podlegający oskładkowaniu. Okres ubezpieczenia oblicza

się w godzinach, dniach, miesiącach i latach. W przypadku pracowników i pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy okres ubezpieczenia oblicza się jako iloraz przepracowanych godzin i ustawowego wymiaru czasu pracy.

Prawodawstwo w zakresie ubezpieczenia przewiduje możliwość uznania niektórych okresów za okres ubezpieczenia bez konieczności opłacania składek. Bezskładkowe okresy ubezpieczenia obejmują okresy płatnego i bezpłatnego urlopu na wychowywanie małego dziecka, płatnego i bezpłatnego urlopu z tytułu tymczasowej niezdolności do pracy, płatnego i bezpłatnego urlopu z tytułu ciąży i urodzenia dziecka oraz bezpłatnych urlopów o długości maksymalnie 30 dni roboczych w ciągu roku kalendarzowego, a także okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych. Prawodawstwo w zakresie ubezpieczenia dopuszcza, pod pewnymi warunkami, możliwość zakupienia okresów ubezpieczenia.

Emerytura socjalna

Emerytura socjalna może zostać przyznana osobom w wieku 70 lat, których roczny dochód na członka rodziny jest niższy od gwarantowanego dochodu minimalnego (65 BGN, tj. 33 EUR). Emerytura socjalna jest specjalnym rodzajem emerytury niezwiązanym z zatrudnieniem. Uprawnienie do tego świadczenia przyznawane jest osobom, które nie są uprawnione do emerytury ze względu na niewystarczający okres ubezpieczenia. Emerytura socjalna jest wypłacana z budżetu państwa, a nie przez fundusze emerytalno-rentowe. Emerytura socjalna jest rodzajem pomocy socjalnej, którą określa się jako emeryturę ze względu na jej regularność (wypłaty comiesięczne) oraz fakt, że zarządzana jest przez administrację agencji pomocy społecznej.

Podstawę wymiaru ustawowej emerytury ustala się jako iloczyn krajowego średniego dochodu miesięcznego podlegającego oskładkowaniu (w okresie 12 miesięcy kalendarzowych poprzedzających przyznanie emerytury) i indywidualnego współczynnika osoby ubezpieczonej. Współczynnik indywidualny określa się na podstawie średniomiesięcznego dochodu podlegającego oskładkowaniu osoby ubezpieczonej.

Następnie mnoży się podstawę wymiaru przez 1,1% za każdy rok ubezpieczenia oraz proporcjonalną kwotę dla każdego dodatkowego miesiąca ubezpieczenia. Ponadto podstawę wymiaru mnoży się przez 4% za każdy rok ubezpieczenia w przypadku osób, które zgromadziły okres ubezpieczenia wynoszący 37 lat i 4 miesiące dla mężczyzn i 34 lata i 4 miesiące dla kobiet, ale które kontynuują pracę po osiągnięciu wieku emerytalnego i nie pobierają emerytury.

Wysokość emerytury nie może być niższa od ustalonej kwoty i nie może przekroczyć maksymalnego progu. Wysokość emerytury minimalnej jest ustalana w ustawie w sprawie budżetu publicznego ubezpieczenia społecznego i wynosi 145 BGN (74 EUR). Wysokość emerytury maksymalnej (dla wszystkich rodzajów emerytur) ustala się na poziomie 35% maksymalnego dochodu podlegającego oskładkowaniu za poprzedni rok. W 2011 r. maksymalny dochód podlegający oskładkowaniu wynosił 2 000 BGN (1 023 EUR), zaś w 2012 r. wysokość emerytury maksymalnej wynosi 700 BGN (358 EUR).

Wszystkie emerytury przyznane przed dniem 31 grudnia poprzedniego roku podlegają corocznej waloryzacji w dniu 1 lipca na mocy decyzji rady nadzorczej narodowego zakładu ubezpieczeń społecznych. Waloryzacja jest równa wskaźnikowi cen konsumpcyjnych za ostatni poprzedzający rok kalendarzowy. Ze względu na ograniczenia budżetowe od dnia 1 lipca 2009 r. emerytury nie były waloryzowane. System emerytur uzupełniających opiera się na kwotach zgromadzonych na indywidualnych kontach osobistych.

Aby otrzymać emeryturę, osoba ubezpieczona musi złożyć wniosek w oddziale regionalnym narodowego zakładu ubezpieczeń społecznych (NSII). Do wniosku należy dołączyć następujące dokumenty:

- książeczkę pracy, książeczkę ubezpieczenia lub zaświadczenie o długości stażu; lub
- wynagrodzenie lub dochód brutto, od którego odprowadzano składki na ubezpieczenie przez trzy kolejne lata w ciągu ostatnich 15 lat ubezpieczenia do dnia 1 stycznia 1997r. wybrane przez ubezpieczonego lub dochód, od którego odprowadzano składki na ubezpieczenie od tego dnia do momentu osiągnięcia wieku emerytalnego przez daną osobę¹¹. Jeżeli wniosek do NSII został złożony w terminie sześciu miesięcy przed datą zakończenia ubezpieczenia, świadczenia zostaną przyznane od dnia zakończenia ubezpieczenia. Jeżeli wniosek do NSII został złożony w ciągu sześciu miesięcy po dacie zakończenia ubezpieczenia, świadczenie jest przyznawane od dnia złożenia wniosku.

Emerytura minimalna jest przyznawana w ciągu miesiąca od złożenia wniosku, zaś rzeczywista emerytura jest obliczana i przyznawana w późniejszym okresie.

- Dokumenty konieczne do ubiegania się o emeryturę socjalną: wniosek o przyznanie emerytury socjalnej, przygotowany na podstawie modelu zatwierdzonego przez NSII;
- oświadczenie o sytuacji rodzinnej i stanie majątkowym;
- oświadczenie o rocznych dochodach członków rodziny za 12 miesięcy poprzedzających złożenie wniosku.

Przy definiowaniu rocznych dochodów członków rodziny za członków rodziny uważa się: męża, żonę i dzieci stanu wolnego do ukończenia 18. roku życia, jak również niepełnosprawne dzieci powyżej 18 lat, jeżeli nie uzyskują żadnego innego dochodu i są stanu wolnego.

Emerytura socjalna jest świadczeniem dożywotnim. Uprawnienie ustaje wraz ze śmiercią osoby uprawnionej.

2.5.1.2. Świadczenia na wypadek choroby

System publicznego ubezpieczenia społecznego zapewnia świadczenia ubezpieczenia społecznego oraz świadczenia pieniężne ubezpieczonym pracownikom najemnym za okresy tymczasowej niezdolności do pracy, w których wracają do zdrowia i nie uzyskują żadnych dochodów z pracy.

Osoby ubezpieczone są uprawnione do świadczeń z tytułu tymczasowej niezdolności do pracy z powodu:

- choroby;
- wypadku – z wyjątkiem wypadków związanych z pracą;
- badania w związku z chorobą;
- kwarantanny;
- ciąży;
- macierzyństwa;
- przeniesienia na inne stanowisko pracy – choroba;
- przeniesienia na inne stanowisko pracy – ciąża;
- leczenia sanatoryjnego w przypadku choroby;
- towarzyszenia dziecku w wieku do trzech lat podczas pobytu w szpitalu;
- sprawowania opieki nad dzieckiem w wieku do 18 lat;
- sprawowania opieki nad osobą chorą w wieku powyżej 18 lat.

¹¹ „Twoje uprawnienia do zabezpieczenia społecznego w Bułgarii”, Komisja Europejska, Zatrudnienie, sprawy społeczne i włączenie społeczne, 2012 t.

Dzienne świadczenie pieniężne z tytułu tymczasowej niezdolności do pracy spowodowanej chorobą ogólną stanowi 80%, zaś z tytułu tymczasowego inwalidztwa spowodowanego wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową – do 90%, średniego dziennego wynagrodzenia brutto lub średniego dziennego dochodu podlegającego oskładkowaniu za ostatnie 18 miesięcy, od którego odprowadzane są należne składki.

Świadczenia pieniężne z tytułu tymczasowej niezdolności do pracy z powodu choroby ogólnej, wypadku przy pracy i choroby zawodowej są wypłacane od pierwszego dnia wystąpienia zdarzenia aż do wyzdrowienia lub orzeczenia trwałego inwalidztwa. Do 31 grudnia 2012 r. pracodawca wypłaca świadczenie pieniężne z tytułu choroby za pierwszy, drugi i trzeci dzień tymczasowej nieaktywności zawodowej w kwocie równej 70% średniego wynagrodzenia brutto pracownika. Po tym okresie świadczenie wynosi 80% dochodu podlegającego oskładkowaniu i jest wypłacane przez narodowy zakład ubezpieczeń społecznych.

Urlop ze względu na tymczasową niezdolność do pracy jest udzielany na podstawie zwolnienia lekarskiego wydawanego przez organy uprawnione do oceny zdolności do pracy. Zwolnienie lekarskie jest wydawane w dniu ustalenia niezdolności do pracy, natomiast urlop może rozpocząć się dzień wcześniej, tego samego dnia lub dzień po przeprowadzeniu badania. Zwolnienie lekarskie powinno wskazywać rodzaj niepełnosprawności, konieczność i rodzaj leczenia oraz okres zwolnienia. Zwolnienie lekarskie należy przedłożyć pracodawcy lub niezwłocznie zawiadomić o nim pracodawcę, w żadnym wypadku nie później niż w ciągu dwóch dni roboczych od jego wystawienia.

Po okazaniu zwolnienia lekarskiego przez pracownika pracodawca musi przyznać mu urlop. Za pierwszy dzień roboczy tymczasowej niezdolności do pracy pracodawca wypłaca ubezpieczonemu średnie dzienne wynagrodzenie brutto za miesiąc, w którym wystąpiła tymczasowa niezdolność do pracy. Świadczenia pieniężne za drugi dzień i kolejne dni tymczasowej niezdolności do pracy są obliczane przez narodowy zakład ubezpieczeń społecznych i wypłacane na rachunek bankowy wskazany przez ubezpieczonego.

2.5.1.3. Świadczenia z tytułu macierzyństwa

Osoby ubezpieczone są uprawnione do otrzymywania świadczenia pieniężnego z tytułu ciąży i urodzenia dziecka zamiast wynagrodzenia, jeżeli były objęte stosownym ubezpieczeniem przez 12 miesięcy.

Świadczenie z tytułu macierzyństwa

Matki objęte ogólnym ubezpieczeniem chorobowym i macierzyńskim są uprawnione do zasiłku pieniężnego z tytułu ciąży i urodzenia dziecka za okres 410 dni kalendarzowych, począwszy od 45 dnia przed wyznaczonym terminem porodu. Jeżeli poród nastąpił przed upływem 45 dni od rozpoczęcia pobierania zasiłku, zasiłek za pozostałe dni można pobrać po urodzeniu dziecka.

Ojciec, który przez co najmniej 12 miesięcy był ubezpieczony w funduszu ogólnych ubezpieczeń chorobowych i macierzyńskich, jest uprawniony do ustawowego zasiłku ojcowskiego przez 15 dni kalendarzowych od dnia narodzin jego dziecka. Wysokość świadczenia wynosi 90% dochodu ojca podlegającego oskładkowaniu za ostatnie 24 miesiące. Za zgodą matki (lub matki adopcyjnej) po ukończeniu przez dziecko 6. miesiąca życia ojciec (lub ojciec adopcyjny) może zamiast matki pobierać stosowne świadczenie przez pozostałe 410 dni.

Po upływie urlopu z tytułu ciąży i urodzenia dziecka matki, które przez co najmniej 12 miesięcy były objęte ogólnym ubezpieczeniem chorobowym i macierzyńskim, mają prawo do otrzymania świadczenia z tytułu sprawowania opieki nad małymi dziećmi w wieku poniżej 2 lat.

Zasiłek macierzyński dla matek nieubezpieczonych

Kobiety ciężarne, których średni miesięczny dochód na członka rodziny jest niższy od określonego poziomu lub równy temu poziomowi, są uprawnione do jednorazowego świadczenia w okresie ciąży, jeżeli nie mają prawa do świadczenia z tytułu ciąży lub urodzenia dziecka zgodnie z kodeksem zabezpieczenia społecznego oraz jeżeli na stałe zamieszkują w Bułgarii. Świadczenie to jest ustalane corocznie stosownie do budżetu państwa Republiki Bułgarii, ale nigdy nie jest niższe od kwoty ustalonej dla

poprzedniego roku. Jeżeli kobieta ciężarna jest ubezpieczona na wypadek chorób ogólnych i macierzyństwa, ale nie jest uprawniona do świadczenia z tytułu ciąży i urodzenia dziecka ze względu na nieuzyskanie wymaganego okresu ubezpieczenia zgodnie z kodeksem zabezpieczenia społecznego, świadczenie jednorazowe jest wypłacane w kwocie proporcjonalnej do liczby dni począwszy od rozpoczęcia urlopu z tytułu macierzyństwa i urodzenia dziecka do osiągnięcia wymaganego okresu ubezpieczenia zgodnie z kodeksem zabezpieczenia społecznego, ale nie dłużej niż przez 45 dni. Jednorazowe świadczenie z tytułu ciąży jest wypłacane na 45 dni przed przewidywanym terminem porodu. Dzielne świadczenie pieniężne z tytułu ciąży i urodzenia dziecka ustala się na poziomie 90% średniego wynagrodzenia brutto lub dochodu podlegającego oskładkowaniu za ostatnie 24 miesiące, od którego były płacone i są należne składki. Wysokość świadczenia nie może być niższa od ustawowego wynagrodzenia minimalnego i nie może przekroczyć średniego wynagrodzenia netto.

Wysokość świadczenia z tytułu sprawowania opieki nad małym dzieckiem w wieku do 2 lat jest ustalana w ustawie w sprawie budżetu publicznego ubezpieczenia społecznego.

Jeżeli dziecko zostanie oddane do adopcji lub umieszczone w żłobku w całości dotowanym przez państwo, świadczenie zostanie przerwane począwszy od następnego dnia. Warunkiem kwalifikowania się do tego świadczenia jest potwierdzenie urlopu. Organy służby zdrowia wydają zwolnienie lekarskie. Po okazaniu zwolnienia lekarskiego przez pracownika pracodawca musi przyznać mu urlop.

2.5.1.4. Renta z tytułu niezdolności do pracy

Renta inwalidzka

Osoby ubezpieczone są uprawnione do renty inwalidzkiej, jeżeli całkowicie lub częściowo utraciły zdolność do pracy na długi okres lub na stałe.

Ubezpieczeni nabywają prawo do renty inwalidzkiej po spełnieniu następujących wymogów dotyczących opłacania składek:

- do ukończenia 20. roku życia: okres ubezpieczenia nie jest wymagany;
- do ukończenia 25. roku życia: wymagany jest 1 rok ubezpieczenia;
- do ukończenia 30. roku życia: wymaganych jest 3 lat ubezpieczenia;
- powyżej 30. roku życia: wymaganych jest 5 lat ubezpieczenia;
- osoby niepełnosprawne od urodzenia lub, które stały się niepełnosprawne przed rozpoczęciem pracy nabywają uprawnienie do renty inwalidzkiej po roku ubezpieczenia.

Renta inwalidzka jest przyznawana osobom, których zdolność do pracy uległa na stałe ograniczeniu o co najmniej 50%. Uprawnienie do renty nabywa się z dniem wystąpienia inwalidztwa. W przypadku osób niewidomych od urodzenia lub które straciły wzrok przed wejściem na rynek pracy renta inwalidzka jest wypłacana od dnia złożenia wniosku. Renta jest przyznawana na cały okres inwalidztwa.

Zasiłek z tytułu inwalidztwa

Osoby ubezpieczone są uprawnione do zasiłku z tytułu inwalidztwa spowodowanego chorobą ogólną, jeżeli nie osiągnęły okresu ubezpieczenia wymaganego do przyznania renty inwalidzkiej.

Renta inwalidzka

Wysokość renty inwalidzkiej ze względu na chorobę ogólną stanowi 1,1% całkowitego dochodu stanowiącego podstawę wymiaru renty za każdy rok okresu ubezpieczenia. Ponadto czas zaliczany jako okres ubezpieczenia mnoży się przez współczynnik zależny od stopnia inwalidztwa w następujący sposób:

- stopień inwalidztwa powyżej 90%: 0,9;
- stopień inwalidztwa od 71% do 90%: 0,7;
- stopień inwalidztwa od 50% do 70,99%: 0,5.

Renciści, którzy utracili zdolność do pracy w stopniu powyżej 90% i którzy nieustannie wymagają pomocy osoby trzeciej, otrzymują dodatek do renty w wysokości 75% emerytury socjalnej. Dodatki przysługują do każdej renty, niezależnie od jej rodzaju. Są one wypłacane beneficjentowi, a nie osobie udzielającej pomocy.

Socjalna renta inwalidzka

Prawo do renty socjalnej z tytułu niepełnosprawności przysługuje osobom, które ukończyły 16 lat i które utraciły zdolność do pracy na stałe/są niezdolne do pracy w stopniu powyżej 71%.

Wysokość renty socjalnej z tytułu niepełnosprawności dla osób, które utraciły zdolność do pracy na stałe/są niezdolne do pracy w stopniu powyżej 90%, wynosi 120%. Osoby, które na stałe utraciły zdolność do pracy w stopniu od 71% do 90%, otrzymują 110% emerytury socjalnej.

Zasiłek z tytułu inwalidztwa

Wysokość zasiłku z tytułu inwalidztwa z powodu choroby ogólnej w przypadku osoby ubezpieczonej, która nie osiągnęła okresów ubezpieczenia wymaganych do otrzymania renty inwalidzkiej z powodu choroby ogólnej, oblicza się, mnożąc dzienną wysokość zasiłku z tytułu tymczasowej niezdolności do pracy przez 60.

Podobnie jak w przypadku renty inwalidzkiej dodatek na pomoc osoby trzeciej jest przyznawany na okres trwania niezdolności do pracy, orzeczonej przez Terytorialną Radę Lekarzy Orzeczników (TEMB) lub Krajową Radę Lekarzy Orzeczników (NEMB), jeżeli osoba nie osiągnęła wieku emerytalnego w danym roku. Jeżeli osoba osiąga wiek emerytalny w okresie określonym w decyzji orzecznika, dodatek na pomoc osoby trzeciej wypłacany jest dożywotnio.

Wypłacanie dodatku na pomoc osoby trzeciej ustaje wraz z ustaniem podstaw do otrzymywania świadczenia, np. śmierć beneficjenta, zmiana grupy inwalidzkiej itp.

Renta inwalidzka

Renta inwalidzka jest przyznawana na podstawie wniosku złożonego do NSII. Do wniosku należy dołączyć decyzję wydaną przez TEMB (NEMB), zawierającą orzeczenie o stopniu inwalidztwa.

Zasiłek z tytułu inwalidztwa

Jeżeli osoba ubezpieczona nie osiągnęła okresów ubezpieczenia wymaganych do przyznania renty inwalidzkiej z powodu choroby ogólnej, zasiłek z tytułu inwalidztwa przyznaje się na wniosek złożony w oddziale terytorialnym narodowego zakładu ubezpieczeń społecznych (NSII).

Do wniosku należy dołączyć następujące dokumenty:

- dokumentację potwierdzającą staż składkowy (pracy) do dnia wystąpienia inwalidztwa;
- dokumentację potwierdzającą wynagrodzenie lub dochód brutto, od którego odprowadzano składki na ubezpieczenie;

- decyzję wydaną przez Terytorialną Radę Lekarzy Orzeczników (TEMB) lub Krajową Radę Lekarzy Orzeczników (NEMB).

2.5.2. Inne świadczenia socjalne - beneficjenci i warunki uzyskania

2.5.2.1. Świadczenia rodzinne

Świadczenia rodzinne i niektóre świadczenia macierzyńskie są uznawane za świadczenia rodzinne do celów przepisów UE w sprawie koordynacji.

Świadczenia rodzinne obejmują świadczenia pieniężne i rzeczowe i mają na celu zapewnienie wsparcia finansowego w przypadku ciąży, urodzenia i wychowywania dziecka. Są one wypłacane jednorazowo lub comiesięcznie.

Następujące kategorie osób są uprawnione do świadczeń rodzinnych:

- kobiety ciężarne – obywatelki Bułgarii;
- rodziny obywateli Bułgarii – w przypadku dzieci wychowywanych w kraju;
- rodziny, w których jedno z rodziców jest obywatelem Bułgarii – w przypadku dzieci z bułgarskim obywatelstwem, wychowywanych w kraju;
- rodziny krewnych lub rodziny zastępcze – w przypadku dzieci umieszczonych w tych rodzinach zgodnie z ustawą o ochronie dzieci;
- kobiety ciężarne – obcokrajowcy i rodziny obcokrajowców, którzy na stałe zamieszkują i wychowują swoje dzieci w kraju, jeżeli uprawnienie do takich świadczeń wynika z innego prawa lub traktatu międzynarodowego, którego Bułgaria jest stroną.

Aby uzyskać prawo do świadczeń rodzinnych, średni dochód miesięczny na członka rodziny za ostatnie 12 miesięcy musi być mniejszy od dochodu lub równy dochodowi określonymu do tego celu w ustawie w sprawie budżetu państwa Republiki Bułgarii na dany rok. Ocena zasobów finansowych ma zastosowanie wyłącznie do miesięcznego zasiłku na dzieci do ukończenia przez nie szkoły średniej, ale nie dłużej niż do ukończenia 20 roku życia, do celowego zasiłku na wychowanie dzieci poniżej 1. roku życia oraz do celowego zasiłku na dzieci zapisane do pierwszej klasy.

Świadczenia rodzinne obejmują:

- ryczałtowy zasiłek z tytułu ciąży;
- ryczałtowy zasiłek z tytułu urodzenia dziecka;
- ryczałtowy zasiłek na wychowanie bliźniąt w wieku poniżej 1 roku życia;
- ryczałtowe zasiłki na wychowanie dziecka w wieku poniżej 1 roku życia dla matek, które studiuje w trybie dziennym; - miesięczne zasiłki na dzieci do ukończenia przez nie szkoły średniej, ale nie dłużej niż do ukończenia 20. roku życia;
- miesięczne zasiłki na wychowanie dziecka w wieku poniżej 1 roku życia;
- celowe zasiłki na dzieci zapisane do pierwszej klasy;
- celowa pomoc na bezpłatne korzystanie z krajowego transportu kolejowego i autobusowego dla matek posiadających dzieci
- miesięczne zasiłki na dzieci dotknięte trwałym inwalidztwem w wieku poniżej 18 lat i do ukończenia szkoły średniej, ale nie dłużej niż do ukończenia 20 roku życia.

Świadczenia rodzinne na dzieci przyznają dyrekcje pomocy społecznej (SAD) na podstawie wniosku złożonego na formularzu zatwierdzonym przez ministerstwo pracy i polityki społecznej. Wniosek składa matka lub inny przedstawiciel ustawowy dziecka.

Do wniosków o ryczałtowy zasiłek z tytułu urodzenia dziecka należy dołączyć następujące dokumenty:

- oryginał aktu urodzenia dziecka, którego dotyczy wniosek o pomoc;
- kopie aktów urodzenia wszystkich dzieci urodzonych przez matkę.

Uprawnienie do świadczenia powstaje z dniem urodzenia dziecka, chyba że zostało ono oddane pod opiekę specjalnej placówki dla dzieci. O świadczenie można ubiegać się w ciągu trzech lat od zakończenia miesiąca, w którym urodziło się dziecko.

Do wniosków o świadczenia rodzinne na dzieci poniżej 18. roku życia należy dołączyć:

- zaświadczenie o miesięcznych dochodach rodziny brutto za sześć miesięcy kalendarzowych poprzedzających miesiąc złożenia wniosku (w przypadku pracowników najemnych i pracowników służby cywilnej). Zaświadczenie musi wyszczególniać dochód z rent, świadczeń i stypendiów;
- oficjalne zaświadczenie ze szkoły, do której uczęszcza dziecko, potwierdzające, że dziecko jest uczniem tej szkoły i uczęszcza regularnie na zajęcia.

Do wniosków o miesięczne zasiłki na dzieci poniżej 1 roku życia należy dołączyć:

- zaświadczenie o miesięcznych dochodach rodziny brutto za sześć miesięcy kalendarzowych poprzedzających miesiąc złożenia wniosku;
- kopię aktu urodzenia dziecka.

2.5.2.2. Świadczenia z tytułu bezrobocia

Każda osoba, za którą pracodawca opłaca składki na ubezpieczenie od utraty pracy, jest ubezpieczona od ryzyka utraty pracy. Pracodawcy mają obowiązek opłacania składek od dnia otrzymania umowy o pracę, kontraktu menedżerskiego lub umowy o kontroli.

Osoby, które wpłacały składki do funduszu ubezpieczeń od utraty pracy przez co najmniej 9 miesięcy w ciągu 15 miesięcy poprzedzających zakończenie ubezpieczenia, są uprawnione do świadczeń z tytułu bezrobocia, pod warunkiem że:

- zarejestrowały się jako bezrobotni w agencji ds. zatrudnienia;
- nie przyznano im okresu ubezpieczenia ani wcześniejszej emerytury z tytułu podeszłego wieku lub choroby zawodowej;
- nie są zatrudnione.

Osoby ubezpieczone mają prawo do:

- informacji na temat wolnych stanowisk pracy;
- pomocy w znalezieniu odpowiedniego zatrudnienia;
- świadczeń i zasiłku z tytułu bezrobocia.

Świadczenia z tytułu bezrobocia są wypłacane przez okres od 4 do 12 miesięcy, w zależności od długości całkowitego okresu ubezpieczenia osoby:

- w przypadku dochodu podlegającego oskładkowaniu uzyskiwanego przez maksymalnie 3 lata – świadczenia są wypłacane przez 4 miesiące;
- od 3 do 5 lat – świadczenia są wypłacane przez 6 miesięcy;
- od 5 do 10 lat – świadczenia są wypłacane przez 8 miesięcy;
- od 10 do 15 lat – świadczenia są wypłacane przez 9 miesięcy;
- od 15 do 20 lat – świadczenia są wypłacane przez 11 miesięcy;
- ponad 25 lat – świadczenia są wypłacane przez 12 miesięcy.

Dzienne świadczenie z tytułu bezrobocia wynosi 60% średniego wynagrodzenia lub średniego dochodu podlegającego oskładkowaniu, od którego odprowadzane były należne składki na ubezpieczenie od utraty pracy za 24 miesiące kalendarzowe poprzedzające miesiąc zakończenia ubezpieczenia. Świadczenie nie może być niższe od ustalonej kwoty minimalnej. Minimalna kwota dzienna świadczenia z tytułu bezrobocia jest określana corocznie w ustawie w sprawie budżetu publicznego ubezpieczenia społecznego.

Osoby bezrobotne, które zrezygnowały z pracy dobrowolnie, wyraziły na to zgodę lub zostały zwolnione dyscyplinarnie, otrzymują minimalną kwotę świadczenia z tytułu bezrobocia przez okres 4 miesięcy.

Świadczenie z tytułu bezrobocia przyznaje się na podstawie wniosku złożonego w oddziale regionalnym narodowego zakładu ubezpieczeń społecznych (NSII). Wniosek należy złożyć osobiście w oddziale właściwym dla miejsca stałego lub obecnego zamieszkania. Świadczenie z tytułu bezrobocia jest wypłacane od dnia zakończenia ubezpieczenia, jeżeli wniosek zostanie złożony w terminie trzech miesięcy od tej daty. Jeżeli wniosek zostanie złożony po tej dacie z powodów, które są niemożliwe do zaakceptowania, świadczenie pieniężne jest przyznawane na czas określony skrócony o okres opóźnienia.

Świadczenia pieniężne z tytułu bezrobocia są wypłacane przez narodowy zakład ubezpieczeń społecznych na rachunek bankowy wskazany przez beneficjenta.

Według Bułgarskiej Agencji Pracy, która oblicza na podstawie zarejestrowanych osób w urzędach pracy w kraju, w 2016 r. stopa bezrobocia wyniosła 7,6%.

Adresy stron internetowych zawierających więcej informacji z powyższego zakresu:

http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Bulgaria_en.pdf

www.mlsp.government.bg/bg/fmlsp2.asp - Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

www.nssi.bg/en/index.html - Narodowy Instytut Ubezpieczeń Społecznych

www.nhif.bg - Narodowy Fundusz Ubezpieczeń Zdrowotnych

www.mh.government.bg - Ministerstwo Zdrowia

www.minfin.bg - Ministerstwo Finansów

www.minedu.government.bg - Ministerstwo Edukacji i Nauki

www.eures.europa.eu - Europejski Portal Mobilności Zawodowej

www.nacid.bg - Krajowe Centrum Informacji i Dokumentacji

www.nap.bg - Skarb Państwa

www.mvr.bg - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

http://www.sofia.ms.gov.pl/pl/informacje_konsularne/pracaipobytwbulgarii/

<https://wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/bulgaria>

<https://www.eurofound.europa.eu/country/bulgaria>

3. Warunki życia

3.1. Zakwaterowanie

Mieszkania (własnościowe bądź lokatorskie) są najczęstszą formą zakwaterowania w miastach i miasteczkach. Na terenach wiejskich są to domy. Ceny kupna i najmu różnią się znacznie w zależności od części kraju, lokalizacji oraz fizycznego stanu nieruchomości. Dokumenty wymagane do kupna domu to dowody tożsamości kupującego i sprzedającego oraz dokument potwierdzający tytuł posiadania nieruchomości. Pełne bądź częściowe przeniesienie własności jest zawsze potwierdzane prawnym aktem notarialnym. Nieruchomości na sprzedaż i wynajem są podawane do wiadomości przez agentów nieruchomości, prasę i liczne strony internetowe, takie jak: www.bulgaria-property.imoti.net; www.imotibg.com; www.imoti.bg.

3.2. Prawo jazdy

W Bułgarii jest honorowane polskie prawo jazdy, a zielona karta nie jest obowiązkowa. Jednak jako międzynarodowy dowód ubezpieczenia może w razie wypadku ułatwić uzyskanie odszkodowania. Podróżując samochodem, którego właścicielem jest inna osoba należy posiadać notarialne pełnomocnictwo przetłumaczone na język bułgarski, angielski, francuski lub niemiecki. Poruszanie się po bułgarskich drogach jest płatne. W tym celu należy wykupić winiety. Na tamtejszych drogach obowiązuje jazda w zapiętych pasach bezpieczeństwa na wszystkich siedzeniach pojazdu. Rozmawianie przez telefon komórkowy podczas prowadzenia samochodu jest niedopuszczalne. Wyjątek stanowi prowadzenie rozmów przez zestaw głośnomówiący. Dopuszczalny poziom alkoholu we krwi to 0,5‰. Należy pamiętać, że bułgarska policja drogowa oraz inspekcja drogowa bardzo restrykcyjnie stosują określone prawem kary za wykroczenia w ruchu drogowym. Kierowcy pojazdów mają obowiązek jeździć z włączonymi światłami w ciągu dnia przez cały rok.

Ograniczenia w ruchu drogowym w Bułgarii w 2017 r.:

Od dnia 01 czerwca 2016 r. do 15 września 2017 r. ruch samochodów ciężarowych ponad 12 ton (łącznie ciągnik i naczepa) jest częściowo zabroniony w weekendy.

Ograniczenie to obowiązuje w piątki od godz. 17:00 do 20:00 i w niedziele od godz. 14:00 do 20:00. W soboty ograniczenia nie obowiązują.

Jednocześnie zakaz obejmuje również dni ustawowo wolne od pracy.

Ostatni dzień pracy przed ustawowo dniem wolnym od godz. 16:00 do 20:00 oraz ostatni ustawowo wolny dzień przed dniem pracy od godz. 14:00 do 20:00.

Zakaz obejmuje drogi:

Autostrady

Drogi I klasy na odcinkach:

I-1 Widyń - Botevgrad;

I-1 - Błagoewgrad - Punkt Graniczny „Kulata”;

I-4; wieś Koritna - Weliko Tyrnowo - Szumen

I-5 Ruse - Weliko Tarnowo;

I-8 Punkt Graniczny Kałotina - Punkt Graniczny Kapitan Andreewo;

I-9 Durankulak - Varna - Burgas

Drogi drugiej klasy na odcinkach:

II-18 Obwodnica Sofii na odcinku: od 26+100 km do 62+007 km;

II-19 Simitli - Gotse Delchev;

II-86 Plovdiv - Smolyan;

II-99 Burgas - Carewo.

UWAGA! Zakaz nie obowiązuje samochodów przewożących szybko psującą się żywność, towary wymagające specjalnych warunków temperaturowych, towary niebezpieczne (ADR) i zwierzęta.

<https://polakzagranica.msz.gov.pl/Republika,Bulgarii,BGR.html>

3.3. System edukacji w Bułgarii

System szkolnictwa w Bułgarii to edukacja na poziomie podstawowym, średnim i wyższym.

System edukacji szkolnej dzieli się na następujące etapy¹²:

¹²[h](#)

<http://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2014/10/bulgaria.pdf>

Szkoła podstawowa	Wiek: 6/7-9/10 lat
Ogólnokształcąca szkoła średnia I stopnia	Wiek: 10/11-14/15 lat
Szkoły/klasy techniczne/zawodowe	Wiek: 10/11-13/14 lat
Szkoły techniczne/zawodowe, Technika (różne rodzaje szkół średnich II stopnia)	Wiek: 14/15-17/18 lat

System żłobków, przedszkoli, szkół i uniwersytetów jest dobrze rozwinięty. Dzieci poniżej 3-go roku życia mogą korzystać z częściowej bądź całodziennej opieki w żłobkach. Dostępna jest też opieka prywatnych opiekunek dla dzieci. W Bułgarii dzieci w wieku od 7 (na życzenie rodziców 6) do 16 podlegają obowiązkowi szkolnemu.

Większość przedszkoli to placówki publiczne, ale powstaje coraz więcej prywatnych, szczególnie w większych miastach. Posyłanie dziecka do przedszkola nie jest obowiązkowe, ale jest częstą praktyką. Publiczne przedszkola są finansowane z państwowego bądź lokalnego budżetu. Rodzice ponoszą koszty ustalone przez prawo. Rok przed rozpoczęciem nauki w szkole każde dziecko (również to, które nie uczęszczało do przedszkola) ma obowiązek uczęszczania na wolne od opłat zajęcia przygotowawcze (pol. tzw. klasa „0”) w miejscowym przedszkolu lub szkole podstawowej. Dla dzieci, które nie mają płynnej znajomości języka bułgarskiego prowadzone są specjalne zajęcia językowe.

System edukacji obejmuje podstawowy (8 klas) i średni (4 klasy) poziom szkolnictwa o profilu ogólnym lub zawodowym. Edukacja ogólna zapewnia edukacyjne minimum umiejętności i wiedzy oraz, w większości przypadków, pewien poziom specjalizacji (zagadnienia bądź znajomości języka). Dla obywateli Bułgarii edukacja w szkołach państwowych i miejskich jest nieodpłatna. Szkolnictwo jest bezpłatne także dla obcokrajowców mających pozwolenie stałego pobytu; przyjętych na mocy międzyrządowej umowy oraz osób poniżej 16-tego roku życia, które mieszkają w Bułgarii z rodzicami będącymi obywatelami UE/EOG lub Szwajcarii zatrudnionymi w Bułgarii.

Osiągnięcia uczniów oceniane są w 6-cio stopniowej skali (gdzie 6-ka jest najwyższym wynikiem). Szkolnictwo wyższe dostępne jest po ukończeniu szkoły średniej. Uniwersytety, Wyższe Szkoły Specjalistyczne i Kolegia są placówkami państwowymi lub prywatnymi. Przyjęcia odbywają się na podstawie egzaminów. Czesne w szkołach państwowych ustalane jest przez rząd i jest płatne w ratach.

3.4. Uznawalność dyplomów i kwalifikacji dla celów zawodowych

Uznawalność dyplomów i kwalifikacji zawodowych jest ważnym czynnikiem, który ułatwia mobilność osób na rynku pracy. Istnieje uznawalności dyplomów i kwalifikacji zawodowych: dla celów akademickich, który zapewnia dostęp do dalszego kształcenia i szkolenia oraz dla celów zawodowych, który ułatwia dostęp do wykonywania zawodu (np. uznanie kompetencji zawodowych). Dyrektywa Unii Europejskiej oraz ustawodawstwo w Bułgarii określa procedury uznawania kwalifikacji nabytych: w ramach systemu szkolnictwa wyższego - dyrektywa 89/48 EWG i dyrektywy dla sektora dla prawników, architektów, lekarzy, dentystów, lekarzy weterynarii, pielęgniarek i położnych; w ramach systemu kształcenia zawodowego, które nie jest częścią systemu szkolnictwa wyższego / kształcenia uczelni technicznych, szkół zawodowych, itp. (92/51 Dyrektywa EWG). Tylko zawody regulowane, muszą przejść przez obowiązkowe procedury uznawania kwalifikacji zawodowych. Uaktualniona lista zawodów regulowanych w Bułgarii została zatwierdzona decyzją № 619 z Rady Ministrów w dniu 20 lipca 2009. Na stronach internetowych Krajowego Centrum Informacji i Dokumentacji NACID www.nacid.bg można znaleźć informacje o liście regulowanych zawodów w Bułgarii.

Wydział Uznanalności Wykształcenia i zawodów regulowanych
Działania Dyrekcji informacyjne
NACID

52 A, Dr. G.M. Dimitrov Blvd.
1125 Sofia, Bulgaria
Phone (+359 2) 817 38 24
Fax (+359 2) 971 31 20
e-mail nacid@nacid.bg

3.5. Kursy języka narodowego

Kursy języka bułgarskiego dla obcokrajowców Bułgarii
Są organizowane m.in. przez:

AccentLanguageSchool

37 Bacho Kiro str.
1202 Sofia
Tel: +359 2 9834228

Alexander Study Centre

26 Targovska Street
2900 Gotse Delchev
Blagoevgrad
Tel: +359 751 60499

Bels & Belin Language Centre

Khristo Kovachev str. 24-26
1504 Sofia
Tel: +359 2 9435219
Fax: +359 2 9441992

Berlitz Sofia

10 Lege St., Fl. 5/6
1000 Sofia
Tel: +359 2 980 10 49

Educational Centre - MaximUm

Bul. Al.Stamboliysky 249, ap.4
1330 Sofia
Tel: +359 2 9203287

Euroalliance - Centre for Language and Professional Teaching

13 Aleksandar Stamboliiski blv.
4000 Plovdiv
Tel: +359 32 620414
Fax: +359 32 643395

3.6. System opieki zdrowotnej w Bułgarii

3.6.1. Ogólne zasady dostępu do usług medycznych w Bułgarii

Obowiązkowy system ubezpieczenia zdrowotnego w Bułgarii jest zarządzany przez narodową kasę ubezpieczeń zdrowotnych (NHIF). NHIF zapewnia podstawowy pakiet usług opieki zdrowotnej na podstawie składek wpłaconych na obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne.

Następujące kategorie osób są objęte systemem obowiązkowego ubezpieczenia zdrowotnego:

1. wszyscy obywatele Bułgarii, którzy nie są jednocześnie obywatelami innego państwa;
2. obywatele Bułgarii, którzy są jednocześnie obywatelami innego państwa i zamieszkują na stałe na terytorium Republiki Bułgarii;
3. obywatele innych państwa lub osoby nieposiadające obywatelstwa, które mają pozwolenia na stały lub długoterminowy pobyt na terytorium Republiki Bułgarii, o ile nie przewidziano inaczej w umowie międzynarodowej, której stroną jest Republika Bułgarii;
4. osoby posiadające status uchodźcy, uchodźcy ze względów humanitarnych lub którym przyznano prawo azylu;
5. zagraniczni studenci i doktoranci przyjęci na uniwersytet lub do organizacji naukowych w kraju na podstawie dekretu rady ministrów nr 103 z 1993 r. w sprawie wdrożenia działań edukacyjnych wśród Bułgarów za granicą oraz na podstawie dekretu rady ministrów nr 228 z 1997 r. w sprawie przyjmowania obywateli Republiki Macedonii na państwowe uniwersytety w Republice Bułgarii;
6. osoby, które nie wchodzą w zakres powyższych punktów 1-5, w odniesieniu do których prawodawstwo Republiki Bułgarskiej ma zastosowanie zgodnie z przepisami dotyczącymi koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Osoby objęte ubezpieczeniem zdrowotnym w innym państwie członkowskim nie mają obowiązku ubezpieczenia się w narodowej kasie ubezpieczeń zdrowotnych, zgodnie z przepisami dotyczącymi koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Prawa wynikające z ubezpieczenia zdrowotnego osób, które mają obowiązek odprowadzać składki na ubezpieczenie zdrowotne na własny koszt, zostają zawieszane, jeżeli osoby takie nie opłacą co najmniej 3 należnych składek miesięcznych w okresie 36 miesięcy aż do miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym świadczone były usługi opieki zdrowotnej. Osoby takie mogą odzyskać ubezpieczenie, jeżeli opłacą zaległe składki na ubezpieczenie zdrowotne za okres ostatnich 36 miesięcy. Ich prawa wynikające z ubezpieczenia zdrowotnego zostaną następnie przywrócone od dnia opłacenia zaległych składek. Kwoty uiszczone za otrzymane usługi opieki zdrowotnej nie podlegają zwrotowi. Jeżeli opłacanie składek jest obowiązkiem pracodawcy lub innej osoby, nieopłacanie składek nie pozbawia danej osoby praw wynikających z ubezpieczenia zdrowotnego.

Następujące świadczenia są zapewniane w ramach systemu finansowanego z podatków obywatelom Bułgarii i niektórym kategoriom obcokrajowców posiadających pozwolenie na pobyt długoterminowy:

- pomoc medyczna w nagłych przypadkach;
- opieka położnicza dla wszystkich kobiet nieposiadających ubezpieczenia zdrowotnego, niezależnie od rodzaju porodu, w zakresie określonym zarządzeniem ministra zdrowia, które określa również procedurę;
- opieka w szpitalu psychiatrycznym;
- dostarczanie krwi i preparatów krwiopochodnych;
- transplantacja organów, tkanek i komórek;
- leczenie obowiązkowe i/lub obowiązkowa izolacja;
- opinie lekarzy orzeczników i orzeczenia dotyczące stopnia niepełnosprawności i długoterminowej utraty zdolności do pracy;

- opłaty za leczenie chorób na warunkach określonych przez ministra zdrowia;
- transport medyczny na warunkach określonych przez ministra zdrowia.

Zakres obowiązkowego ubezpieczenia zdrowotnego

Obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne gwarantuje ubezpieczonym bezpłatny dostęp do opieki medycznej poprzez pakiet usług opieki zdrowotnej określonego rodzaju, o określonym zakresie i w określonej ilości, jak również swobodny wybór świadczeniodawcy, który zawarł kontrakt z regionalną kasą ubezpieczeń zdrowotnych.

Prawo wyboru ma zastosowanie na całym terytorium Bułgarii i nie może być ograniczone ze względów geograficznych lub administracyjnych.

Narodowa kasa ubezpieczeń zdrowotnych pokrywa koszty następujących świadczeń medycznych:

1. usługi medyczne i dentystyczne w celu profilaktyki chorób;
2. usługi medyczne i dentystyczne w celu wczesnego wykrywania chorób;
3. opieka ambulatoryjna i hospitalizacja w celu diagnozowania i leczenia chorób;
4. kontynuacja leczenia, leczenie długoterminowe i rehabilitacja medyczna;
5. opieka medyczna w nagłych przypadkach;
6. opieka medyczna w okresie ciąży, porodu i macierzyństwa;
7. opieka medyczna zgodnie z art. 82 ust. 1 pkt 2 ustawy o zdrowiu;
8. aborcja uzasadniona ze względów medycznych lub w przypadku ciąży będącej wynikiem gwałtu;
9. opieka dentystyczna;
10. opieka medyczna w przypadku leczenia w domu;

3.6.2. Ubezpieczenie zdrowotne

Osoby opłacające składki na NFZ, podróżujące po Bułgarii, mają prawo korzystać z opieki medycznej w ramach ubezpieczenia. Udając się do lekarza, należy mieć dokument potwierdzający fakt ubezpieczenia (Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego – EKUZ). Aby ją otrzymać, wystarczy zgłosić się do najbliższego oddziału Narodowego Funduszu Zdrowia. EKUZ uprawnia tylko do korzystania z podstawowych usług medycznych, dlatego Polakom wyjeżdżającym za granicę zaleca się wykupienie dodatkowych ubezpieczeń prywatnych, które w razie konieczności pokryją koszty leczenia w szerszym zakresie, jak również koszty opieki medycznej w prywatnych szpitalach i klinikach. Wykupienie prywatnego ubezpieczenia jest również istotne w przypadku transportu medycznego lub zgonu (świadczenia zapewnione przez EKUZ nie obejmują tych przypadków). Szczegółowe informacje nt. EKUZ zamieszczone są na stronach internetowych NFZ: www.nfz.gov.pl.

Ponieważ wprowadzono odpłatność za akcje ratownicze prowadzone przez górskie pogotowie ratunkowe, turyści wybierający się na szlaki górskie powinni mieć odpowiednią polisę ubezpieczeniową.

3.7. Adresy stron internetowych zawierających więcej informacji z powyższego zakresu

www.nssi.bg - Narodowy Instytut Ubezpieczeń Społecznych

www.nhif.bg - Narodowy Fundusz Ubezpieczeń Zdrowotnych

www.mh.government.bg - Ministerstwo Zdrowia

www.minfin.bg - Ministerstwo Finansów

<http://www.gksoft.com/govt/en/bg.html> - adresy poszczególnych ministerstw rządu Bułgarii

<http://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2014/10/bulgaria.pdf>

- EURYDICE, Systemy edukacyjne w Europie

<https://www.ekuz.nfz.gov.pl/praca/wyjezdzam-do/bulgaria> - NFZ, EKUZ.



Data przygotowania informacji:

Listopad 2017

Osoba przygotowująca informacje:

Anna Nowak - doradca EURES,

Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie